

УСЕ ПОЧИНАЄТЬСЯ З НАСІННЯ

Н. Г. ГІЗБУЛЛІН,

професор, завідувач науково-організаційним і координаційним відділом Інституту біоенергетичних культур і цукрових буряків НААН України

„Хто не дбає про добре насіння – опиниться в бідності, безвиході та потрапить у неволю“ – ця давня приказка цілком підходить до сучасної ситуації в Україні, а саме до насінництва цукрових буряків. Якщо не налаштоване насінництво, навіть за наявності високопродуктивних вітчизняних гібридів, стає можливою експансія зарубіжних селекційно-насінницьких компаній. У результаті наша буряково-цукрова галузь може втратити свою самостійність, потрапити повністю в залежність від іноземного бізнесу.

Історично так склалося, що зерно й цукор були однією з візитних карток України. До недавнього часу в Україні цукрові ріки були повноводними. Тут виробляли щорічно понад 5 млн. т цукру, а сьогодні – в 3 рази менше. Зараз у суспільстві багато говорять на різних рівнях про необхідність розвитку буряково-цукрової галузі, але скільки не говори «цукор» від цього в роті солодше не буде. Необхідно прийняти конкретні заходи з відродження галузі, а починаючи, у першу чергу, слід із насінництва. В останні роки від насінництва не залишилося ні «верхівки», ні «корінця».

Нагадаю: Україна щорічно виробляла 60 % (понад 400-600 тис. ц) усієї кількості насіння, яке вирощувалося в колишньому Радянському Союзі. Так, у 1978-1980 рр. Україна забезпечувала внутрішні потреби й експортувала 80 тис. ц підготовленого до сівби високоякісного насіння до Казахстану, Білорусії, республік Прибалтики, Росії та ін. республік. Країна була визнана однією з найбільш сприятливих зон для вирощування насіння цукрових буряків. У системі «Укрцукор» успішно працювало 134 спеціалізованих господарств із насінництва цукрових буряків, майже половина з них були в цукрових комбінатах, тобто в одній структурі із цукровими заводами. Таке об'єднання цукрових заводів із насінницькими господарствами сприяло рівномірному розподілу робочої сили впродовж року. У сезон вирощування маточних буряків і насінників цукрові заводи виділяли господарствам робіт-

ників, а в сезон цукроваріння, навпаки, частина їх працювала на цих заводах, що забезпечувало підвищення ефективності виробництва як насіння цукрових буряків, так і цукру. Коли варили цукор на заводах, і в насінницьких господарствах життя ставало солодшим.

На всіх етапах передпосівну обробку насіння здійснювали на спеціалізованих насінневих заводах: Тростянецькому, Вінницькому, Буринському й Лебединському.

На жаль, бездумна реформа агропромислового комплексу торкнулася й буряково-цукрової галузі. Великої шкоди завдав непродуманий до кінця поділ землі на частки, у тому числі й насінницьких господарств. Взагалі, самоусунення держави від управління галуззю було великою помилкою.

І сьогодні не залишилося жодного (крім, трьох у нашому інституті) насінницького господарства із цукрових буряків.

Історія свідчить, що колись патріоти-цукрозаводчики створювали не тільки насінницькі господарства, а навіть наукові установи із селекції цукрових буряків. Думаю, що в Україні зараз чимало патріотів-бізнесменів, які піклуються не лише про тимчасові прибутки, а й про майбутнє України, зокрема, про рідну галузь.

На мій погляд, насамперед, агрохолдинги з виробництва цукру, які мають цукрові заводи й власну сировинну зону, тобто значні площі посівів фабричних буряків, повинні бути зацікавленими в реанімації вітчизняного насіння цукрових буряків в Україні.

Безумовно, виробництво насіння цукрових буряків - більш складна робота, ніж вирощування фабричних буряків. Але багаторічний досвід із ведення насінництва цукрових буряків як в Україні, так і за кордоном свідчить, що ця галузь значно рентабельніша, ніж вирощування інших культур. За розрахунками ученого економіста В.С.Бондаря в Україні грошові надходження від реалізації готової продукції з 1 гектара насінників цукро-

вих буряків становлять 90 тис. грн., фабричних буряків – 13,8 тис. грн., пшениці – 4,5 тис. грн., соняшника – 6,0 тис. грн.

Будь-хто з керівників агроформуваль, які займаються виробництвом цукрових буряків, може підрахувати що вигідніше: придбати насіння закордонних гібридів чи вирощувати насіння вітчизняних і мати власне насіння? Звичайно, друге.

Інститут біоенергетичних культур і цукрових буряків Національної академії аграрних наук готовий до співпраці з виробниками. В арсеналі вчених інституту достатньо розробок для наукового забезпечення галузі насінництва цукрових буряків. Інститутом розроблені технології вирощування насіння, так звані direct (безвисадковим) і indirect (штетлінговим) способами, які забезпечують високий коефіцієнт його розмноження, а також технологія обробки насіння на заводах.

Між іншим, урожайність і цукристість коренеплодів залежить не лише від генотипу, тобто від продуктивних властивостей гібриду, але й від якостей насіння, особливо від схожості й енергії його проростання. Якщо, скажімо, ознака однонасінності, менше зазнає впливу умов вирощування насінників, то ознака схожості насіння контролюється багатьма генами і спостерігається її модифікаційна мінливість. Тому цілком можливо позитивно впливати на схожість і енергію проростання насіння шляхом розміщення насінників у сприятливих зонах, створення відповідних умов агротехніки тощо.

Насамкінець, наголосимо: дехто помилково вважає, що насіння фабричних буряків на полі тільки вирощують, а виробляють його на насінневих заводах. Проте ніколи насінневі заводи не випустять на сівбу хороший посівний матеріал, якщо насінницькі господарства не постачатимуть заводам доброякісне насіння-сировину. А в Україні є всі можливості, щоб не тільки забезпечувати внутрішні потреби, а й відправляти значну кількість високоякісного насіння на експорт.

Анотація

Україна до недавнього часу забезпечувала внутрішні потреби й експортувала значну кількість насіння цукрових буряків. Зараз насінництво зруйновано. Пропонується відновити насінництво цукрових буряків, в Україні цілком можливо вирощування високоякісного насіння.

Аннотация

Украина еще недавно обеспечивала внутренние потребности и экспортировала значительное количество семян сахарной свеклы. Теперь семеноводство разрушено. Предлагается восстановить семеноводство сахарной свеклы, в Украине выращивание высококачественных семян вполне возможно.

Annotation

Ukraine more recently has provided internal requirements and exported considerable amount of sugar beet seeds. Now seed-growing is destroyed. It is suggested to recover the seed-growing of sugar beet. In Ukraine, growing of high-quality seeds is quite possible.